

ادیان الهی حکایتگر دین نفس الامری ولی شامل عناصر موقعیتی هستند

استاد حوزه علمیه ضمن تقسیم دین به نفس‌الامرئ و مرسل تصریح کرد: دین خاتم علیرغم اینکه کامل‌ترین دین است و مصون از تحریف است اما دارای عناصر موقعیتی است یعنی عناصری که به زمان و مکان خاصی بستگی دارد.

استاد حوزه علمیه ضمن تقسیم دین به نفس‌الامرئ و مرسل تصریح کرد: دین خاتم علیرغم اینکه کامل‌ترین دین است و مصون از تحریف است اما دارای عناصر موقعیتی است یعنی عناصری که به زمان و مکان خاصی بستگی دارد.

به گزارش اینکنا، اولین همایش بین‌المللی ظرفیت‌شناسی اصول فقه در حل مسائل نوپدید امروز ۲۱ خرداد در پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی برگزار شد.

در این همایش آیت‌الله مهدی هادوی تهرانی استاد حوزه علمیه سخنرانی کرد که گزیده آن را در ادامه می‌خوانید:

بحث ظرفیت‌شناسی اصول فقه در حل مسائل نوپدید باید با یک مقدمه مطرح شود و آن اینکه برای یافتن ظرفیت‌های یک دانش نیازمندیم نگاه خودمان را نسبت به آن دانش تغییر دهیم. تغییر زاویه دید ما نسبت به مسائل یک دانش می‌تواند راهگشای مسائل جدید در آن دانش باشد. به عنوان مثال یک مورد را در تاریخ علم اصول اشاره می‌کنم. مرحوم شیخ انصاری در ابتدای کتاب فرائد الاصول این جمله که همگان قبل از ایشان به آن علم داشتند ولی توجه نداشتند مطرح کرد و آن جمله این بود که مکلف وقتی به حکم شرعی توجه کند یا شک دارد یا یقین دارد یا ظن دارد. این مسئله ساده‌ای که جناب شیخ مطرح کرد و بر اساس همین مسئله و نگاه به ظاهر ساده یک بخش کتاب خودش را تدوین کرد بسیار اهمیت داشت به حدی که شیخ یک تنه به اندازه تمام تاریخ علم اصول از زمان پیدایش تا زمان خودش تولید اصولی کرد. عظمت شیخ انصاری از نظر آیت‌الله شبیری

کاری که شیخ انصاری انجام داده به قدری بزرگ است که بعد از گذشت چند سده عظمت کار شیخ را متوجه نمی‌شویم. آیت‌الله شبیری می‌فرمایند زمانی که دندان عقلمان درنیامده بود به شیخ اشکال می‌گرفتیم ولی تازه می‌فهمیم شیخ چه کار کرده است. این حرف اغراق نیست واقعیتی است که عظمت شیخ در طول دهه‌های گذشته هنوز روشن نشده است. این کار بزرگی که شیخ انصاری انجام داد مرهون توجه به نکته‌ای بود که قبلی‌ها هم می‌دانستند ولی توجه نکرده بودند. وقتی ایشان به این نکته توجه کرد و بحث قطع را مطرح کرد همه گذشتگان می‌دانستند قطع حجت است ولی گذشتگان به فروعاتی که جناب شیخ مطرح کرد و به ابعادی که ایشان توجه کرد توجه نکرده بودند. اگر به آثار گذشتگان مراجعه کنید می‌بینید چقدر فاصله بین آنچه شیخ طرح کرد و دیگران گفتند زیاد است و اصلاً قابل مقایسه نیست. به همین دلیل اگر اصول قبل از شیخ یک جلد بود بعد از شیخ دو جلد شد. برخی طلبه‌ها که قصدشان اجتهاد و نوآوری نیست چون نمی‌توانند عظمت شیخ را درک کنند مثل بچه‌هایی که به آدم‌های بزرگ نق می‌زنند به جناب شیخ اشکالات کودکانه می‌کنند. فلسفه علم محصول مطالعه بیرونی یک علم است

من با این مقدمه می‌خواستم نکته‌ای را عرض کنم و آن اینکه ما در مباحث اصول برای طرح یک بحث باید توجه کنیم آن بحث جزء پیکره علم اصول مطرح می‌شود یعنی در مجموعه مسائلی قرار می‌گیرد که در اصول مورد مطالعه قرار می‌گیرد یا نه. محصول نگاه بیرونی به علم اصول است چون هر دانشی را از دو منظر می‌توانیم مورد مطالعه قرار دهیم، یکی اینکه وارد خود آن دانش شویم و مسائل آن دانش را بحث کنیم یکی اینکه از بیرون به آن دانش نگاه کنیم. اگر ما از بیرون به یک دانشی نگاه کردیم محصول مطالعه ما فلسفه آن دانش خواهد بود. اینکه بعضی دوستان می‌گویند فلسفه علم مبادی فلسفی آن علم است تعبیر نارسایی از فلسفه علم است. فلسفه علم محصول مطالعه بیرونی یک علم است. وقتی علمی را با نگاه بیرونی مورد مطالعه قرار دادیم آنچه به دست ما می‌آید فلسفه علم است.

در فلسفه علم چهار مطلب اساسی به دست ما خواهد آمد یکی تاریخ آن علم است چون وقتی به یک علم نگاه می‌کنید متوجه می‌شود این علم کی کجا چگونه متولد شد، چه مرحله‌ای را طی کرد و امروز در چه موقعیتی قرار دارد. وقتی یک علم را از بیرون مورد مطالعه قرار می‌دهیم یکی دیگر از عناصر که به دست می‌آوریم این است این علم بر چه مبادی استوار است. مبادی علم خودش به دو بخش تقسیم می‌شود یک بخش مبادی تصویری که مفاهیمی است که علم بر آن نهاده می‌شود و یکی مبادی تصدیقی. مبادی تصدیقی در علم اصول به دو بخش تقسیم می‌شود یک بخش مبادی که در تمام مسائل اصول مشترک است یعنی تمام مسائل بر آنها استوار است یک بخش مبادی که بخشی از مسائل علم اصول بر آنها استوار است.

در بخش مبادی مشترک یکی از مسائلی که مطرح می شود ثبات و تغییر در دین است که آیا عناصر دینی ثابت هستند یا متغیر هستند یا ترکیبی از این دو؟ ما در پاسخ به این سوال یکسری مقدمات کلامی مطرح کردیم از جمله اینکه اصلا تلقی ما از دین چیست و وقتی دین می گوئیم مقصودمان چیست. چند تلقی نسبتا مشهور در این رابطه وجود دارد از جمله اینکه دین رابطه معمایی بین ما و امر مقدس است، دین راهی برای رابطه با خدا است، دین سبک زندگی است. اگر این تلقی سوم را قبول کنیم انسان یک مبدایی دارد و یک منتهایی و دین نشان می دهد چگونه از مبدا به انتها برسد. در تعبیر دینی از این مسیر به طراط مستقیم یاد می کنیم.

همه مفاهیم اسلامی به هم مرتبط است

وقتی ما به ابعاد مختلف بشر توجه می کنیم با سه زمینه مواجه می شویم باور، اخلاق، رفتار و عمل اختیاری. به همین دلیل در طبقه بندی متعارف، دین را در سه بخش تقسیم بندی می کنیم عقاید، اخلاق و فقه. این سه با دو رویکرد قابل مطالعه است یک رویکردی که در گذشته داشتیم و رویکرد سنتی ما است یعنی رویکرد غیر سیستمی. واقعیت این است مفاهیم اسلامی از هم جدا و بدون ارتباط با هم نیستند. سیدمرتضی در کتاب الذریعه نکته ای بیان می کند که ارتباط مفاهیم اسلامی را نشان می دهد. ایشان می گوید اگر بخواهیم هرچه جنبه مقدمیت برای اصول دارد در اصول ذکر کنیم باید همه چیز را در اصول بیاوریم این یعنی همه مفاهیم اسلامی به هم مرتبط است طوری که اگر بخواهیم همه مقدمات علم اصول را بیان کنیم باید همه علوم اسلامی را اینجا بیاوریم.

ما از این دو رویکرد، رویکرد سیستمی را انتخاب می کنیم که مفاهیم اسلامی را مرتبط به هم ببینیم. در این رویکرد بسیاری از مفاهیم معنای دیگری پیدا می کند. ما از این رویکرد سیستمی به نظریه اندیشه مدون در اسلام تعبیر کردیم یعنی یک نگاه سیستمی به اندیشه دینی. ما معتقدیم دین نزد خدا یک حقیقتی دارد که این حقیقت قبل از خلقت انسان بوده و از آن به دین نفس الامری تعبیر می کنیم. همه عناصر این حقیقت جهان شمول و ثابت است اما در کنار آن دین نفس الامری چند اصطلاح دیگری داریم یکی آن چیزی است که از طریق وحی بر ما عرضه شد که دین مرسل نامیده می شود. این دین مرسل مراحل طی کرده است. این سلسله به پایان رسیده و کامل ترین نسخه هدایت الهی همان اسلام است.

ادیان چون در زمان خاصی آمدند در عین اینکه بیان دین نفس الامری هستند ولی چون در موقعی خاص توسط یک پیامبر عرضه شدند عناصری از موقعیت به شکلی در آن دین تجلی پیدا کرده است حتی در دین اسلام. به همین دلیل معتقدیم عناصر دین خاتم برخی جهان شمول و برخی موقعیتی هستند. بنابراین دین خاتم علی رغم اینکه کامل ترین دین است و مصون از تحریف است اما دارای عناصر موقعیتی است یعنی عناصری که به زمان و مکان خاصی بستگی دارد.